

Årets gang i ARKVEST

Af Lene B. Frandsen og Poul Krogh Jørgensen

Stauning, udgravning af jernaldergrav, arkæologer fra ArkVest Torben Egeberg, Sara Hjøllund Sørensen og Erik Lind Jensen renser overfladen så man tydeligt kan se aftegningen af kisten. Arbejdet bliver fulgt med interesse af nogle af de mange besøgende.

De seneste år har samfundet i perioder nærmest været lammet på grund af coronavirus, men ikke arkæologien. Vi har fået mere og mere at lave. Travlheden skyldtes, at hussalget steg, selvom priserne også fulgte med. Det medførte en stor interesse i at have nok udstykninger til nybyggeri. Dermed kommer arkæologerne ind i billedet. Sådan startede 2022 også med masser af projekter og endnu flere i ordrebogen. Men da krigen i Ukraine brød ud, udsigt til energikrise og efterdønningerne af covid 19 startede en voldsom inflation samt yderligere prisstigninger på byggematerialer, skrumpede ordrebogen meget hurtigt ind.

Efterspørgslen på udgravninger var i sommeren 2022 så lille, at en begyndende krise var undervejs. Heldigvis havde arkæologerne en del projekter, de kunne arbejde på sommeren over, mens ordrebogen blev genopbygget. Arkæologerne kunne komme ud og grave igen i efteråret, hvor ikke mindst en stor sag fra Varde Kommune var med til at hjælpe os i gang. 2023 tegner spændende, da Energinet starter deres projekt med at etablere en stor luftledning fra Holstebro til Tyskland som skal sikre Europa en bedre energiforsyning. Vi skal forundersøge over 200 mastefundamenter på strækningen. ArkVest følger dog nøje recessionen, vi befinder os i, da den har direkte indflydelse på vores ordrebog.

Udgravninger

Foråret startede med en lang række arkæologiske forundersøgelser. Flere ledte til udgravninger. Ved Foersum mellem Tarm og Ølgod fremkom en stor boplads fra germansk jernalder, men der var også spor efter stenalder- og bronzealderbeboerne. Se Michelle Wølch Staffe og Sara Hjøllund Sørensen's artikel andetsteds i denne årbog. Længere mod nord, i Stauning, fremkom der i forundersøgelsen en grav fra yngre jernalder. Da arkæologerne undersøgte graven nærmere, dukkede endnu en op, og det blev samtidig tydeligt, at de to grave befandt sig indenfor en nu helt forsvundet jernalderhøj. Da gravene stod så tydeligt frem – man kunne se kisterne som sorte aftegninger

– blev der arrangeret en pop-up udgravning, hvor interesserede kunne komme og overvære udgravningen.

Efterårets udgravninger startede med en spændende undersøgelse ved Spjald, hvor der forud for en ny stald skulle udgraves nogle flotte hustomter fra bronzealderen og en velbevaret hustomt fra den tidlige jernalder. Derefter fulgte den store udgravning ved Rådhusgrunden i Nr. Nebel (ARV 424).

I efteråret har ArkVest haft glæden af hele tre universitetspraktikanter i længere ophold med hver deres spændende emner.

Katrine Olesen arbejdede tæt sammen med Torben Egeberg om bearbejdning af en stor udgravning ved Åparken i Tarm.¹ Katrine tog afsted med et stort datamateriale, som hun vil bruge til sit speciale om kønsbestemmelser af jernaldergrave og ikke mindst udfordringerne med disse.

Louise Møller er ved at færdiggøre sit studium i klassisk arkæologi og ønskede at lære mere om metoderne i dansk arkæologi, særligt dronebrug. Hun har udover at udanne sig til dronепilot også arbejdet med en række opgaver for at lære digitalisering og anvendelse af programmer til 3D-dokumentation af Esben Schlosser Mauritsen.

Andreas Manøe Schäfler har en forkærlighed for bronzealderen, og da ArkVest havde et projekt med at få samlet op på vores votiv- og deponeringsfund fra denne periode, var det en opgave, der hurtigt fik Andreas' opmærksomhed. Vi er stadig helt målløse over, hvor mange nye fund der fremkom i Andreas' research.

Vi er meget glade for at have studerende i praktikophold, og vi lærer mindst lige så meget af dem, som de forhåbentligt får med tilbage på deres studier.

Administration

Lene B. Frandsen og Karen Fisker står fortsat for den daglige sagsbehandling, hvor alle kan henvende sig om byggesager og andre spørgsmål ved at sende en mail til post@arkvest.dk. Til samme E-mail kommer meddelelser og anmodninger om høringer vedrørende byggesager,

råstofindvinding, skovrejsninger etc. fra hele det store arkæologiske ansvarsområde, som Ringkøbing-Skjern og Varde Kommuner udgør.

ArkVest har i 2022

- behandlet 1682 byggesager
- behandlet 337 tilladelser efter natur- og planloven
- gennemgået 48 lokalplaner
- afgivet 234 høringsvar

Arbejdet med danefæ forløber efter planen, og i 2023 er det målet at få langt de fleste detektorførere til at overgå til DIME. DIME står for "Digitale Metaldetektorfund" og er en digital platform til registrering af arkæologiske fund gjort af private. DIME kan bruges til registrering af alle

Bronzetyren her er fundet ved Hee nær Stadil Fjord af en dygtig detektorfører og er omtrent 2000 år gammel. Tyren har som symbol repræsenteret maskulinitet, frugtbarhed, magt og styrke, men den præcise funktion af netop denne tyr kendes ikke. Der findes meget få lignende fund fra det danske område.

arkæologiske fund, men bruges oftest til fund gjort ved hjælp af metaldetektor. Dette vil lette behandlingen betydeligt for både detektorførerne og museerne. De danefæansvarlige arkæologer Jens G. Lauridsen og Michelle W. Staffe har behandlet stort set alle de detektorfund, som er modtaget i 2022.

Af særlige fund fra 2022 skal fremhæves en flot bronzetyr fra ældre jernalder og en sjælden hjalteformet fibel fra vikingetiden.

En af de helt store forandringer for arkæologerne var, at vi i 2022 skiftede til det GIS-system – QGIS – som universiteterne bruger og uddanner nye arkæologer til. Vi bruger GIS-programmet til at registrere, kortlægge og visualisere al arkæologisk data. Det var en brat overgang, men da vi de senere år har været vant til onlinemøder, har vi i en periode kørt med onlineundervisning i det nye system. En stor tak til Lars C. Bentsen for en meget tålmodig og pædagogisk oplæring.

Denne hjalteformede fibel (dragtspænde) tager, som navnet antyder, udformningsmæssigt udgangspunkt i en sværdhjalte. De hjalteformede fibler er overvejende fundet i kvindegrave. Traditionelt set er sværdet ellers opfattet som en mandsgenstand, men de hjalteformede fibler er endnu et bevis på, at kønsrollerne i fortiden ikke skal trækkes op i sort og hvidt.

Forskning og Formidling

De resultater, der er fremkommet gennem udgravninger og forskning, er på forskellig vis blevet formidlet. Der er blevet holdt en lang række foredrag, skrevet populærvidenskabelige artikler, arrangeret rundvisninger og besøg på udgravninger. Alle, der dukker op på vores udgravninger, får fortalt, hvad der foregår, hvad vi leder efter, og hvad vi har fundet. I fremtiden bliver det endnu lettere at formidle, da vi har fået en skurvogn udsmykket med en tidslinje. Se Line Lerke og Attilio Donas artikel andetsteds i denne årbog.

I 2021 var ArkVest meget stolte af at være kommet på Slots- og Kulturstyrelsens top-10 over de mest opsigtsvækkende undersøgelser for opdagelsen af et stenalderkulturanlæg på Øster Lem Hede. Da det kræver en del fortælling at forstå hvad det er, hvordan området har set ud i stenalderen, og hvilken kultisk betydning et sådan anlæg har haft, har der i år været flere guidede ture, hvor Esben Schlosser Mauritsen og Torben Egeberg har vist rundt på Øster Lem Hede og fortalt om området, kulturanlægget og jernaldermarkerne på stedet.

Tidslinjen er blevet til efter ide fra Line Lerke og tegnet af Attilio Dona.

Rundvisning ved Øster Lem hede i januar 2022.

Præsentation af Posters ved ODMs årsmøde.

ArkVests ansvarsområde rummer et kæmpemæssigt forskningspotentiale i kraft af gamle såvel som nye udgravningsresultater. På Organisationen Danske Museers årsmøde blev der præsenteret forskningsresultater fra en udgravning foretaget i 2013 – tuegravpladsen Billumvad – og en udgravning i Roust foretaget i 2021 (se Opdatering 2021 s. 177). Tuegravpladsen Billumvad blev også præsenteret sammen med nogle andre af områdets tuegravpladser til et internationalt online symposium arrangeret af netværksprojektet "Urnfield". Dette netværk har desuden publiceret en lille fin kulturguide til tuegravslokalteter i Danmark og Tyskland.

Det er et mål for ArkVest, at vores resultater også bliver præsenteret uden for landets grænser, hvilket blandt andet sker gennem engelsksprogede artikler og deltagelse i konferencer. I 2021 deltog Lene B. Frandsen i Viking Congress i Nordvestengland, en international konference, der afholdes hvert fjerde år. Foredraget handlede om gamle og nye undersøgelser af vikingetidsbroen ved Nybro. Dette væsentlige fund er ikke tidligere præsenteret på engelsk og vakte stor opmærksomhed.

I 2022 lavede Esben Schlosser Mauritsen fra ArkVest og Axel Hee Rømer fra Luftfotoarkæologisk Center et opmålingsprojekt af dysser på Mols i samarbejde med

seniorforsker Niels H. Andersen. Formålet med projektet var at undersøge mulighederne for at lave tredimensionel dokumentation af megalitgrave, hvoraf mange ikke er opmålt siden 1800-tallet. Som prøveområde faldt valget på Mols, hvor en ihærdig frivillig gruppe har fjernet buske og træer fra egnens stenmonumenter. I alt 15 dysser blev målt op ved hjælp af dronefotos og fotos optaget fra jorden, heriblandt landets nok smukkeste dysse, Poskær Stenhus. Fotografierne blev efterfølgende bearbejdet på computer til præcise 3D-modeller, hvor der blandt andet er fundet hidtil ukendte skåltegn. Projektets resultater viser, at potentialet ved droneopmåling af storstensgrave er stort,

både hvad angår forskning, formidling og dokumentation. ArkVest og Luftfotoarkæologisk Center vil arbejde videre på en større national indsats for at opmåle landets mere end 2.000 bevarede dysser og jættestuer.

Lene B. Frandsen kan kontaktes på lbf@arkvest.dk

Poul Krogh Jørgensen kan kontaktes på pkj@arkvest.dk

Noter

1. Egeberg Hansen, Torben: FRAM – Fra Ringkøbing Amts Museer 1985. Museumsrådet for Ringkøbing Amt – Holstebro 1985. 93pp SKJ 185

Poskær Stenhus fotografert med drone og præsenteret grafisk.

